

Міністерство освіти і науки України

Національний університет харчових технологій

**80 МІЖНАРОДНА НАУКОВА
КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ**

*“Наукові здобутки молоді –
вирішенню проблем харчування людства
у ХХІ столітті”*

Частина 4

10–11 квітня 2014 р.

Київ НУХТ 2014

7. Феномен свободи волі особистості

Олена Пасічник, Микола Кітов

Національний університет харчових технологій

Проблема свободи є актуальною філософською проблемою буття людини. Чи властива людині свобода волі, чи має індивід свободу вибору, чи, навпаки, всі його дії, наміри обумовлені зовнішніми обставинами, завжди детерміновані – ці питання завжди хвилювали людство.

Проблема свободи людської волі привертала до себе увагу філософів, теологів, моралістів, слугувала приводом не тільки для палких словесних дискусій, а й для релігійних війн. Різні філософські школи, мислителі намагалися збагнути сутність свободи волі. Діапазон думок тут дуже широкий: від абсолютизації свободи, що

зводилась до відсутності будь-яких обмежень у діях людини, – до розуміння свободи як суто внутрішнього стану особи, що звужувалось до твердження, нібито свобода людини існує тільки в ній самій, а отже, у навколишньому світі все детерміновано і людина на перебіг подій впливати не може.

Поняття волі багатозначне, його значення може виявитися проблемою у контексті філософії буття людини. Що ж таке воля? У словник дається таке визначення: *«Феномен саморегуляції суб'єктом свого поведіння і діяльності, забезпечуючий векторну орієнтацію імманентних состояний сознания на об'єктивізовану екстериорну ціль і концентрацію зусиль на досягненні останньої. Будучи несводимим ні к предметній діяльності, ні ко внепрактическому сознанию, феномен воли являється связующим звеном деятельности акта, обеспечивающим единство субъектной его составляющей (желающий и целеполагающий субъект) и составляющей объективно-предметной (субъект целеполагающий и волящий), транслируя импульс потребности в импульс к действию»* [1].

Важливим є співвідношення волі і свободи, однієї з фундаментальних цінностей людського існування. Вільний означає не обмежений якими-небудь уявленнями. Це не просто семантичні збіги, асоціації. Гегель визначав свободу як свободу волі, «а усі інші свободи лише її види». До них відносяться свобода слова, політична, релігійна свобода тощо. Більше того, окрім волі ніщо інше не має свободи, вважав Гегель і багато інших мислителів. У той же час, у волі закладено і протилежне до свободи – обмеження, спрямованість. Воля є основою довільної регуляції, цілеспрямованої діяльності, заснованої на реалізації складної усвідомленої мети, почуття обов'язку і відповідальності. Ця сторона волі, пов'язана з подоланням перешкод у діяльності людини, мобілізацією на трансформацію сущого в належне, Гегелем характеризувалася так: *«У той час як інтелект прагне лише брати світ, яким він є, воля, навпаки, прагне до того, щоб зробити світ тим, чим він повинен бути»*. Сутнісна сторона волі пов'язана з протистоянням обставинам, підпорядкуванням їх волі. Влада над людьми, обставинами і самим собою – основні прояви вольової поведінки. З часів античної філософії воля виділяється як одна з трьох найважливіших сфер людської душі: розум – почуття – воля» [цит. за: 2].

Ще Арістотель ввів поняття волі у систему категорій науки про душу для того, щоб пояснити, яким чином поведінка людини реалізується у відповідності зі знанням, яке саме по собі позбавлене спонукальної сили. Воля, за Арістотелем, є чинником разом з прагненням, здатним змінювати хід поведінки: ініціювати її, зупиняти, змінювати напрям і темп. Воля цілком вільна, не залежна від мотивів і зовнішніх впливів, це самопричина поведінки. У людини є універсальна воля, яка представлена їй у власному характері. Він даний людині від народження – незмінний і загально непізнавальний. Воля – самостійна сила душі (нічим не зумовлена і ніким не пізнана), що здатна до вільного вибору. Воля – абсолютне начало всього буття, корінь всього сущого, якась космічна сила, яка створює світ і людину. Людина в цьому світі є рабом волі, остання створила її інтелект, щоб вона пізнавала закони світу, краще виживала і пристосовувалася до цього світу. Людина завжди і скрізь служить не собі, не своїм інтересам, а волі. Воля змушує її жити, яким би безглуздом та жалюгідним не було людське існування. До волі не можна застосувати поняття, вироблені нами в нашому ілюзорному світі: час, простір, число, причинність тощо. У волі немає ні минулого, ні майбутнього, ні множинності, а значить – вона дана вся і зразу як єдина світова воля. Воля – це «хотіння», «прагнення», але оскільки у світі сутності крім волі немає нічого іншого, то в неї немає і об'єкта прагнення, хотіння.

Оскільки воля не має ніякої мети поза собою, вона з необхідністю спрямована на себе, вона лише «хоче хотіти» і нічого більше. Отже, незалежність від інших – суттєва характеристика буття і самобутності волі. Воля існує тоді, коли сама визначає себе, володіє собою. Самовизначення і самоволодіння – це і є свобода волі. Коли ж людина живе в суспільстві, де значно обмежені права і свободи особи, тоді в таких умовах неминуче загострюється проблема внутрішньої свободи людини. Внутрішня свобода стає тим майданом, де розгортається боротьба за збереження індивідуальної суті людини і її духовної незалежності наперекір соціальним умовам життя. Якщо позитивний зміст свободи особи полягає у самореалізації людини як творчої і активної істоти, то значення внутрішньої свободи є необхідністю її збереження у власній особистості та індивідуальності.

У природному стані людина є вільною істотою, вона першопочатково володіє свободою діяльності і поведінки, володіє свободою вибору, навіть по відношенню до власного життя, оскільки може обирати між життям і смертю. Тобто, свобода притаманна їй у межах її людського існування. Але людина розумна в собі, – як писав Г. Гегель, – «повинна створенням самої себе вийти а свої межі, разом із тим досягнути поглиблення всередину себе, щоб стати розумною також і для себе». Тоді людське життя набуває сенсу, інакше навіщо людині свобода вибору. Якби людина була невильна, позбавлена свободи волі, тоді б вона була нездатна сформулювати питання про свободу волі. Уже тим, що вона піднімає дане питання, створюється можливість досягнення свободи волі.

Література:

1. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989.
2. Свобода, воля, власть (философские проблемы социальной и политической воли). – Ростов-на Дону. СКНЦ ВШ, 1996.